

VÁjltozÁjsok kora 1.rÁcs

HozzÁjadta: SebestyÁN GÁbor
2004. oktÁber 17. VasÁrnap 17:25
UtolsÁ frissitÁs 2007. november 19. HÁtfÁ 20:42

A cikksorozat megprÁbÁlja bemutatni, hogyan alakult Ájt a vitorlÁjs gÁ'hajÁsvÁj. Ebben a cikkben a gazdasÁgi oldalÁjt ismerhetitek meg.

1. rÁcs

A vájgy, hogy a nehÁz testi munkÁjt valamilyen ÁjnmÁ±kÁjldÁ' gÁop vÁgezzé, mÁjr rÁcgÁta hajtotta az embert. A gÁop mÁjr akkor izgatta a hajÁtervezÁ'k kÁpzeletÁt, mikor mÁog a szÁol vagy az evezÁ'sÁjlek erejÁon kÁ-vÁl nem volt mÁjs meghajÁjsi mÁd. Noha a hajÁszerkezetet Áos mechanizmusÁjt, vagyis a lapÁtkereket, mÁjr kÁjzel 1000 Ávvel ezelÁtt is ismertÁok, a gÁophajÁjsÁ hajÁk alig 200 Áves mÁltra tekinthetnek vissza.

Thomas Newcomen volt az elsÁ', aki 1693-ban Á¼zembe helyezte az elsÁ', gÁ'zgÁopnek nevezhetÁ' szerkezetet. Ekkor azonban mÁog a gÁ'zgÁopeket mÁretÁ¼k Áos sÁlyuk, na meg persze kezdetlegessÁgÁ¼k miatt, mÁog nem lehetett hajÁ ÁopÁ-teni. Á%ppen ezÁrt a 18. szÁjad gyakorlatilag magÁjnak a gÁ'zgÁopnek a tÁjkkÁletesÁ-tÁcsÁvel telt el Áos csak utolsÁ¼ negyedÁben kezdÁdtek a kÁ-sÁrletek a hajÁba tÁjrtÁonÁ' beÁopÁ-tÁcsre. Igazi eredmÁnyek azonban mÁjr csak szÁjad elejÁon szÁ¼lettek. Itt egy nevet kell megemlÁ-tenem: Robert Fulton (1765 á€“ 1815).A kÁjzvÁlemÁny ÁjltalÁban tartja a gÁ'zhajÁ felalÁjltÁjnak, Ájm ez nem egÁcsen Á-gy van. Fulton volt az, aki a korÁjbbi feltalÁjlk eredmÁnyeit felhasználva, a gyakorlatban is hasznÁjlhatÁ gÁ'zhajÁt ÁopÁ-tett. Á' volt az, aki szinte elsÁ'kÁnt ismerte fel a gÁ'zgÁoppel hajÁ gazdasÁgi elÁnyeit Áos az Á' szervezÁ'munkÁjsÁjga indÁ-totta el a gÁ'zhajÁt vÁgleges diadalÁtjÁra. Nem csoda tehát hogy a gÁ'zhajÁs Áos ÁjltalÁban a gÁppel hajtott hajÁk korszakÁjt Fulton á€™Clermontá€™ nevÁ± hajÁjÁnak 1807-e vÁ-zrebocsÁjtÁjsÁjtÁ¼ szÁjmÁ-tjuk. Itt, a cikk elsÁ' rÁcsÁben, a vitorlÁjs Áos gÁ'zhajÁk kÁjzi Ájtmenet kereskedelmi, gazdasÁgi vonatkozÁjsÁjrtÁ¼ szeretÁok irni rájviden.Nos, Fulton a á€™Clermontá€™ utÁjn mÁog vagy kÁttucat gÁ'zhajÁt ÁopÁ-tett mÁjsok is kÁjvetÁok (ÁordekessÁgkÁopp megemlÁ-tenÁom Bernhard Antal nevÁt, aki á€“ noha nem egÁcsen Fulton mÁnyomÁjn á€“ 1817-ben megÁopÁ-tette az elsÁ' magyar gÁ'zhajÁt a á€™Carolinaá€™-t). A gÁ'zhajÁk azonban ekkor, az 1810-kÁog elÁog kezdetleges hajÁk voltak. Kis mÁretÁ¼k Áos alacsony sebessÁgÁ¼k miatt, partmenti vagy rájvidtÁjvÁº kompozitÁjlatot íÁjtak el, utasokat Áos postÁjt szÁjllÁ-tva. Sokan nem jÁsoltak nagy jÁjvÁt nekik Áos az erÁ'feszÁ-tÁsek inkább a vitorlÁjshajÁk fejlesztÁcsÁre fordÁ-tottÁj. EzÁrt keltett nagy feltÁnÁst az Atlanti-ÁceÁjn ÁjthajÁzsÁjsa 1819-á€™Savannahá€™ eredetileg vitorlÁjshajÁnak ÁopÁ¼lt Áos utÁjlag szereltÁok fel gÁ'zgÁoppel Áos lapÁtkerÁkkel. A hajÁ hajÁzott Ájt AmerÁjba EurÁpÁba, Áos noha az Áºt nagyÁcsÁt vitorla segÁ-tsÁogÁvel tette meg (mivel egyszerÁer fÁrt fel az Áºt teljes hosszÁra elÁog szÁon a hajÁra), az utÁjs Áogy kerÁ¼lt be a tÁjrtÁnelembe, mint az elsÁ' gÁppel hajÁ ÁjtkelÁse az ÁceÁjnon. A vitorlÁjshajÁ hÁ-veinek ráj kellett dÁjbbeniÁ¼k, hogy komoly ellenfÁol jelent meg a szÁ-nen.A gÁ'zhajÁ megjelenÁse ugyanis gazdasÁgi vájltozÁjst kezdett okozni. A vitorlÁjsok fÁjba¼ kÁcsÁ¼ltek, a gÁ'zhajÁ viszont egyre tÁjbbszÁjr vasbÁ¼. A hajÁÁopÁ-tÁcshez eddig fÁjt exportÁjlt orszÁjgok vagy terÁ¼letek fokozatosan hájttÁcszorultak Áos elÁtÁorbe kerÁ¼ltek a vasÁrc Áos szÁonlelÁ'helyek, a vitorla Áos kÁjltÁolzetgÁjrtÁ¼ cÁogek helyett pedig a berendezÁseket gyÁjrtÁk. A kikÁjtÁ'ket pedig, melyeket addig az uralkodÁ¼ szÁolirÁjny szerint jelÁjlték ki, most bájrhol lehetett alapÁ-tani, hisz a gÁ'zhajÁ ellensÁolben is tudott haladni.Maga a vájltozÁjs folyamata persze nem volt gyors. KÁjzel 20 Áov telt el a á€™Savannahá€™ Áºtja utÁjn, mÁ-g a gÁ'zhajÁk rendszeres ÁjtkelÁ'utakat kezdtek lebonyolÁ-tani EuAmerika kÁjzÁjtt. Az elsÁ' menetrendszerÁ± posta Áos utasforgalmat Samuel Cunard (akinek cÁogÁcbÁ' alakult ki a kÁcsÁ¼ nagy brit hajÁstÁjrsasÁjg, a Cunard Line) indÁ-totta el á€™Britanniaá€™ nevÁ± gÁ'zÁjcsÁvel, 1840-ben.KÁ-mÁcletlen, sokszÁ biztonsÁjg rovÁjsÁjra menÁ', versengÁcs vette kezdetÁt. Az Áºjonnan alakulÁ¼ eurÁpai Áos amerikai hajÁstÁjrsasÁjgok egÁgyorsabb Áos jobban felszerelt hajÁkat ÁjllÁ-tottak szolgáltatba, hogy a nÁjvekvÁ' forgalmat kiszolgÁjllÁj. Ebben segÁ-tsÁogÁ¼kre volt tÁjbbek kÁjzÁjtt az olyan mÁszaki ÁjÁ-tÁjs megjelenÁse, mint a hajÁcsavar (mely hatÁkonyabb bizonyult a lapÁtkerÁknÁol). Ekkor alakult ki az a szokÁjs is, hogy az Atlanti-ÁceÁjnon leggyorsabban ÁjtkelÁ' hajÁ az elÁ'ÁjrbÁ¼cÁjn kÁok szalagot viselt (ugye a 20. szÁjad tÁjrtÁnelmÁcbÁ' mindenki ismeri annak a hajÁnak a nevÁt, mely megprÁbÁjlta elhÁdÁ-tani ezt a szalagot, de sajnÁjlatos mÁdon egy jÁoghegynek Á¼tkÁjzÁjtt ?). Nem tÁolzÁjs azt ÁjllÁ-tani hogy az 1860-as Áovekre Áogy tÁnt a vitorlÁjshajÁknak befellegzett.Vagy mÁogsem ?1845-ben ÁopÁ-tettÁok meg elÁ'szÁj hajÁtÁ-pust, mely a 19. szÁjad vÁogÁig mÁoltÁ¼ vetÁolytÁjrsa volt a gÁ'zÁopnek. Ezek voltak a klipperek.SzÁ¼lÁ'hazÁjult Ácszak-amerikai Baltimore volt. ÁºtalÁban hájromÁjrbÁ¼cos, kezdetben kutter vagy szkÁnervitorlÁjzattal kÁcsÁ¼lt hajÁk voltak, igen Áoles formÁjÁº, mindkÁt oldalÁjn homorÁº hajÁºorral. ÁºtalÁban nem sÁ¼rgÁ's Áos nem kÁ¼lÁjntÁjsebben roÁjru (Áorc, gyápjÁº, fa) szÁjllÁ-tÁjsÁjra hasznÁjltÁjket Á'ket, noha emlÁ-tÁcsre mÁoltÁ¼ mÁog az Áºn. teaklipperek versenye, mÁos Anglia kÁjzÁjtt zajlott Áos a kÁ-nai teatermÁcsel elsÁ'kÁnt beÁorkezÁ' hajÁt nagyÁjsszegÁ± jutalommal dÁ-jaztÁj. ÁjruszÁjllÁ-tÁjs mellett termÁcszetesen ha adÁºdott fizetÁ' utas, azt is elvittÁok. Sajnos azonban a klipperek sem tudÁj a gÁ'zhajÁk tÁrhÁdÁ-tÁjsÁjt megakadÁjlyozni.A 19. szÁjad utolsÁ¼ negyedÁben a vitorlÁjsok á€™uralmaá€™ megtÁjrt. A szerelmesei mÁog egy-kÁt utolsÁ¼ prÁbÁjlkozÁjst tettek. Hatalmas, ÁjltÁjrbÁ¼cos hajÁk ÁopÁ¼ltek, mint a á€™France-Ilá€™ Rickmersá€™ Áos a á€™Potoziá€™, mely 1901-ig a vilÁj legnagyobb vitorlÁjshajÁjÁnak szÁjmÁ-tott. Ezek a hajÁk valÁºb vitorlÁjshajÁÁopÁ-tÁcs csÁºcsÁjt jelentettÁok (fÁom hajÁtest, egyes ÁjrbÁ¼cok mÁjr fÁombÁ' kÁcsÁ¼ltek, a kÁjtÁolzet acÁolsodronyÁ¼).Mindez azonban nem volt mÁjs, mint az alkony elÁ'tti utolsÁ¼ fellobanÁjs.A cikk kÁjvetkezÁ' rÁcsÁben a Ájtmenet katonai vonatkozÁjsÁjrtÁ¼ lesz szÁ¼.

